

Менекше Тоѝрак

КАФЕ ЗА МАШТАЊЕ

Кафе отварам најкасније у девет ујутру. Пре него што га отворим, скувам чај, очистим апарат за кафу и променим у њему воду. Ако сам отворио врата, па да нико и не дође, значи да је све спремно, иако нема превише тога што бих понудио муштеријама.

У то време све је у трку; град као да проживљава своју последњу узнемиреност пре но што се препусти рутини. Врева из околних станова само што није утихнула. Већина оних који иду на посао већ је изашла из својих кућа, а ђаци, ако нису на рапусту, напустили су овај крај најмање сат и по раније. Кроз неколико минута саобраћај који кључа подаље, на главној улици, одвијаће се нечујно, а како се све више навикавате на њега, претвориће се у готово неприметно, нејасно брујање; утихнуће лупање врата у зградама, тресак прозора који се отварају и затварају и гласови жена које са тих прозора последњи пут подсећају мужеве на нешто; укључиће се телевизијски програми на разним мени знаним и незнаним језицима, а гласови и језици ће се међусобно измешати и лагано бубњати обавијајући простор уз мирис печеног хлеба, суџука, паприке или менемена.¹ Пред телевизорима, почеће лагано да се убрзавају животи домаћица, незапослених и мушкараца којима је дозлогрдило да живе од социјалне помоћи.

---

¹ Јело од парадајза и јаја – Прим. ѝрев.

На летњој врућини, која је ове године касно почела, али која је, непрекидана кишима, деловала као да ће трајати дуго, пред кафић сам сместио три уска, дуга стола и за њих шест клупа са обе стране. Смештен баш на тачки пресека блокова седмоспратних зграда у боји дима, које су одударале од ове белине и које су се спајале правећи једно неспретно латинично слово „V“, локал је углавном био свеж, чак и у време претераних врућина. Зграде ме лети штите од екстремне врућине, а зими од хладноће. У овом свом ћошку понекад зграде и њихове станаре доживљавам као једну особу. Можда и због тога што се овде језици, који похрле из зграда што подсећају на ходнике модерних и лоших хотела и на чијем се сваком спрату налази најмање по десет стана, сједињавају и претварају у једно компликовано језичко клупко. Ослушкујем како гласови који се шире околу од ко зна колико језика постају један глас.

Док размишљам о томе да ли је тај глас неки нови језик, примећујем како личи на језик деце која се, откако су школе затворене, играју у паркићу прекопута кафића. Начуљо сам уши ослушкујући гласове малишана који се играју у овом парку којег чине један тобоган, љуљашка и једна чудна конструкција која врши улогу пењалице и која подсећа на огромног коња са чијих чворноватих страна висе дебели конопци, и трудио се да те њихове измишљене неразумљиве језике разумем. Ја углавном – а мислим и њихови родитељи, као и други одрасли – не могу да их разумем. Али они се разумеју. С потпуно новим речима које су заједно измислили. Некад помислим да су сасвим препуштени својој судбини. Као да су сви дошли на ово острво са по неколико речи из свог матерњег језика и с тим речима набацаним овде у један базен створили неки нови језик и уписали га у речник. Арапски, српски, курдски, турски, пољски и ко зна који су се све још језици нашли један уз други поред немачког, међусобно се помешали и нашли се у неком потпуно новом језику који само деца могу да разумеју.

Два дана пре затварања школа овамо је прво дошла једна телевизијска екипа, за њом још једна, потом две радио екипе и представници штампаних медија са својим фотографима. Сви су најпре помно посматрали децу која су се играла у парку. (Да ли због тога што нису могли да пронађу ништа изузетно, или због тога што нису имали овлашћења да причају са децом нити да их сликају, иако сам и ја мислио да ће их фотографисати, остали су ту само да би их посматрали.) Али сви су, без изузетка,

свртели у кафе. Најпре су наручили по чај или кафу, као да су се договорили, а после су упитали како би могли да дођу до родитеља деце која се играју у парку. Рекао сам да не познајем њихове породице, да не знам имена деце и да не знам ко су од њих Турци а ко Арапи, иако сам био сведок томе како нека мајка, помаљајући главу испод огромне сателитске антене, сваки час довикује једном од њих. Сви, без изузетка, хтели су да сазнају да ли се деца међусобно много свађају и да ли сам био сведок свађе и насиља у зградама. Разумео сам их, ово је било насеље у којем су већином живели радници избеглице, који су живели или од социјалне помоћи или од лоших послова, за које није била потребна квалификација. Помало сам разаберао и да се ово сматра проблематичним крајем, али сам опет имао мало потешкоћа да схватим како ће од те мале деце која се играју у парку да извуку ексклузивне вести. Неке од њих сам, најбоље што сам умео, питао зашто су ова деца одједном у жижи интересовања јавности и шта желе од њихових породица. Деца су, уствари, били прошлост проблематичних младића који су у последње време у школи тукли наставнике, отимали џепарац и продавали дрогу; она су била њихово детињство, а ти младићи били су будућност ове деце. Рекао сам да не познајем породице деце. Неки су хтели да знају и колико ја имам деце и да ли ми жена ради. Понашао сам се према њима учтиво колико год сам могао. Нисам им рекао да не могу да будем отац и да сам се два пута женио и развео, али сам им, на језику који повремено сврставају у онај дечији, испричао да сам самац.

Заправо, нисам ни слагао кад сам преко усана превалио да не познајем људе који овде живе. Близу три године водим овај посао, али ретко ко од оних који живе овде сврати у мој хладњикави кафе, пред којим се налази једино дрво на овом простору, да, ако ништа друго, предахне по овој врућини, да седне за сто и попије воду или чај. Старији мушкарци, са округлим брадама, турског или арапског порекла, који с рукама иза леђа врте бројанице и иду у џамију која се налази испод једне старинске зграде две улице даље, и старе жене с марамама пролазе поред мене не гледајући ме, као да овај кафић и ја уопште не постојимо. Мој кафе, намештен фотељама још из педесетих година и бержерама које стоје једна преко пута друге, подсећао је на неку дневну собу и био је место за састајање и скривање заљубљених младих... Ставио сам прекриваче у црвеној боји и боји јоргована и замишљао да ће асоцирати на љубав и уливати радост, те сам

првих дана ишчекивао заљубљене парове. Ипак, у овим зградама као да није било младих који су заљубљени и који хитно морају да се виде, па су ми увек долазили они из веома удаљених насеља, који би се овде нашли случајно или су залутали.

Они који живе овде уместо да сврате у мој кафе да предахну углавном се одваже да ми паметују. На пример, да по овој врућини поставим бифе са сладоледом и продајем га деци која се играју у парку. Наговарали су ме да будем трговац, човек који зна шта ради.

Али не, то није карактеристика овог кафића. Ово је место за састајање, одмор и предах... На пример, има и књига, похабаних турских књига које су се без неког реда нашле на истом месту, које нису привлачиле ничију пажњу и које сам само ја додиривао како бих, с времена на време, очистио са њих прашину. Све ово на страну, али све и да хоћу, ништа не могу да променим, јер ја нисам власник овог локала. Ја се понашам као да сам прави власник, али то није тачно, ја сам овде само запослен. Немам никакву представу о томе где би прави власник могао да буде. Газда кафића, који је кирију платио унапред, за пет година, након што је мене запослио почео је полако да се повлачи из посла. Испрва ме је уверавао како мисли да овај кафе даје боју животима људи који станују у овим зградама и да са својим књигама, декором и атмосфером доноси нешто посебно. „Ортаче“, једном ми је рекао, „ортаче, развићемо посао, видећеш, ти са тим својим поштеним ликом и тим сетним лицем тако добро идеш уз овакве кафиће! Када се развија неки нови концепт, треба створити мистерију.“

Заиста смо и постали ортаци, али то је ортаклук који сам ја изградио с његовом невидљивом сенком шћућуреном у овом кафеу. У првим месецима, када сам га тек био отворио, долазио је по неколико сати дневно, а после, када је у локал навраћао само повремено, почео је да се досађује и да, гледајући кафе поиздаје, кроз зубе добацује нечујне тешке псовке пролазницима, да би потом рекао: „Хајде, ради како знаш“, и отишао. Потом је сасвим престао да долази. Пошто није било проблема с киријом, оно што би неколико муштерија оставило за дан било је довољно за кафе, капућино, еспресо, неколико освежавајућих пића, воду која је стизала једном у два месеца и за рачуне за струју и телефон, а чак би на крају месеца нешто и мени остајало. Понекад помислим да затворим свој једнособни стан у којем тоалет и купатило делим са комшијама и да се сасвим преселим

овде, али онда од тога одустанем с мишљу да ће се власник изненада појавити.

Не знам да ли има рођаке и да ли су му породица и познаници овде. Ако је тај човек мојих година за ког сам једино знао да је родом из Измира умро, нема никога ко би водио његов кафић. Власници других дућана из главне улице, који су га познавали бар колико и ја, износе различита мишљења о томе шта га је снашло. Неки тврде да је ухваћен док је продавао дрогу и да је завршио у затвору, неки да се залепио за неку жену за коју мисле да је Пољакиња или Рускиња и да се преселио у њену земљу, а неки да је на егејској обали отворио бар који добро зарађује и да је напунио џеп терајући своју љубавницу, Пољакињу или Рускињу, да увече плеше у том бару, а да је после тога продаје својим богатим муштеријама. Шта је од тога тачно, не знам. Не знам ни да ли он има такву љубавницу, па чак ни породицу, жену, децу...

Једног дана, случајно, док сам излазио из књижаре у коју сам ушао да купим новине, угледао сам простор који је лично на неспретно написано слово „V“ које се са два реда степеника отвара према главној улици, посматрао зграде из чијег су сваког стана, без изузетка, штрчале сателитске антене и нашао се на средини парка, где су се играла деца. Опазио сам кафић, ушао унутра и препустио се тишини која је обећавала спокој, и сатима заваљен у једну од бержера читао новине, решавао укрштене речи и прелиставао неку књигу прича провидних танких листова са једне од полица које су се налазиле уз фотељу и чије су странице због грешке у штампи на појединим местима биле измешане, један кувар од јефтиног сламастог папира с јелима од маслиновог уља, који се добијао као додатак уз неке новине, и једну политичку књигу, која је говорила о државном удару у Турској из `80-те године. Све док ме омалени смеђи човек мојих година, који ми је с времена на време доносио чај, није упитао којим се послом бавим. Када је сазнао да сам без посла, питао ме је да ли бих радио у том кафићу.

Можда је то било и једино питање које ми је поставио. Да је имао више питања, да га је занимало ко сам, онда бих и ја њега испитивао и сада бих имао чвршће претпоставке о томе шта се с њим десило.

Ипак, верујем да су само гласине оно што се о њему говори. Можда се и повукао из света и можда као пијанац, у безвољном и беживотном стању, који је заборавио своју

прошлост и идентитет, проси у неком градском метроу за флашу вина. Можда је постао један од оних алкохоличара који су изгубили памћење и дом. Док је кроз зубе псовао станаре зграда који су пролазили испред нас, чинило ми се као да је себе хтео да убеди у неку сврху живљења, а његова подсећања на наш ортаклук за мене су била тек улудо потрошене речи. Уствари, углавном је био ћутљив, а ако би и причао чинио је то само да не би био непристојан према онима који су седели поред њега. Из неког разлога, верује се да се иза неверујућих и за живот незаинтересованих ћутљиваца попут њега крије нешто мудро. Као да су достигли онај истински образац како живети и да би свака реч коју би изговорили на овом проклетом свету била сувишна, да је сваки коментар супротан апсолутној истини и да о свему треба просуђивати ћутке. И баш се зато људима чини да та узнемирујућа тишина настаје из најузвишеније мудрости, а не из њихове личне незаинтересованости, учмалости, ништавила; као да на овом свету не постоји ништа око чега би се могло расправљати или борити.

Све ово ми не даје ни наговештај о томе где би он могао да буде. Месецима потпуно заборавим на њега, радим месечни обрачун као да сам прави власник, љутим се на оне који пролазе поред кафеа, док гледам у сателитске антене начуљивши уши за веселе и радосне дечије гласове који долазе из даљине, посмаграм муштерије пристигле из далеких насеља које сатима седе и осећам радост.

У оваквим периодима, када уопште не размишљам о том човеку, он ми у неким ноћима долази у сан.

Он је у нашој кући, али не у стану у којем сада моја стара мајка живи сама, већ у дворишту куће из мог детињства пије чај који сам ја скувао својим муштеријама. Увек је у мом лику и заузима моје место, спокојно тоне у маштање на дивану крај врбе чија крошња не пропушта врело летње сунце у двориште. Док чита црно-белог *Кайеџана Микија Мауса*, препушта се авантурама несташног сирочета Тома Сојера, нејасно чује оне који се у улици боре правим оружјем. Осећа да се они не играју и гледа како мој отац кратким и оштрим покретом нервозно гура у уста бркове који му прекривају усне и како их грицка зубима, схвата да ми је отац узнемирен, беспомоћно прстима чупа бркове. Затим му за око запада добро зашећерена лимунада коју је моја мајка спустила на сто, некад мирише цимет, а некад на површини буде и свежих листова нане. Мајка ћутке очима показује

на чашу; он разуме да њен узнемирени, али нежни поглед, који покушава да сакрије, говори: „Нема проблема, нико ти неће наудити, ово двориште, ово дрво и овај хлад су наше скровиште.“ Заборавља, а страх који на њу прелази са бригаама оца који чупа своје бркове нестаје. Спушта главу међу мајчине груди које подсећају на две планине чије су падине зими топле, а лети свеже. Мајчине хладне руке, које му милују главу, воде га у спокојно осмехивање и постају уточиште скровитије од хлада китњасте врбе.

Мало после тога мајка појачава стишани звук стално укљученог радија. Почела је једна од оних емисија које ће сутра бити настављене. Можда не може с лакоћом да разуме баш све као што може емисију „У нашем дворишту“, коју емитују у јутарњим сатима. Али, мисли да је заборачио у свет одраслих, а тамо има љубави и интрига. Иако не успева да разуме све и иако му можда неке ствари промичу, послушкује ликове са страним именима и тајанствене звукове који допиру из удаљених предела и из давнина и тоне у маштање.

Будим се у тренутку када би он утонуо у сањарење. Ови снови немају наставак, увек се прекидају на истом месту. Док га посматрам у сну, осећам љубомору, али када се пробудим од ње нема ни трага. Само остајем збуњен, расаним се и непрестано се трудим да одгонетнем значење сна. После га, услед свакодневне журњаве, заборавим, и њега и снове.

Јутрос, у девет сати, поново сам отворио врата, чистио прашину са столова и распоређивао по њима посуде са шећером, кад човек средњих година, за ког сам знао да живи у згради и који ме је неко време посматрао са дистанце, стаде поред мене. Гледао сам како, неодлучан, важе да ли да приђе и како потом убрзава корак са изразом на лицу који је показивао да је донео неку чврсту одлуку.

„Добро јутро, земљаче“, рекао је неким наречјем из средње Анадолије. Кад смо се погледали очи у очи, схватио сам да му је доста куће, жене и телевизије и да је без посла. Иако сам знао да не може да буде муштерија овог локала, обратио сам му се његовим нагласком: „Изволи седи, земљаче. Имам свеж чај.“

„Нека, хвала, само што сам устао од стола“, рекао је с безвољним изразом лица.

„Јасно је да куваш леп чај, али кад би променио стил и унутрашњост кафића... Кад би, на пример, унутра поставио један

билијарски сто и столове за којима би се играле карте; бифе, пиво и тако то... И кад би још ставио телевизор који хвата турске канале, канале који преносе утакмице... Водио би тако добар посао. Овако, нико не долази у овај твој кафић. Докле народ неће отићи да би пио кафу! Кад би још на врата окачио таблу „Анкара спорт“ или „Анталија спорт“... па да видиш како би овај кафић пословао.“

Тресао сам се изнутра. Мислио сам да ће ме ухватити грчеви у стомаку. Рекао сам му да нисам власник кафића и да не могу да одлучујем о тим стварима, као што сам говорио свакоме ко би ми паметовао.

Тај потцењивачки поглед који је човек имао док је излазио и који је говорио „Човече, ти си глуп, и ти и твој газда“ још неко време је остао у кафеу и распршио моје маштарије и наде.

А потом се на видiku указала једна црна млада жена. Никада је овде нисам видео. Села је на ћошак подужега стола, поред стабла кестена, јединог дрвета на овом тргу. Наручила је чај и замолила да буде у чаши која се сужава на средини. Била је баш испод крошње дрвета, као да је ту само због његовог хлада, као да је само због њега тражила ово место и дошла овамо. Док је пила чај и разгледала околу, на њеном су се лицу играли зраци сунца који су продирали кроз гране дрвета; смешећи се, препустила се игри сунца и сенки. Потом је подигла главу као што сам и ја некад радио и дуго, дуго гледала у станове са своје десне стране. Прво сам мислио да броји беле сателитске антене које своје главе са балкона и прозора подижу у небо, а онда је окренула главу ка згради са своје леве стране. Ослушкивала је гласове на различитим језицима, који су падали с неба и пунили те сателитске антене, увлачећи се онда одатле у станове зграда и мешајући се са буком. Поглед јој се зауставио на дечјем парку преко пута кафића. Слушала је децу и као да је разумела језик који су они заједно измислили, јер чинило ми се да сам у њеном погледу најпре видео збуњеност, а потом тугу. С тим изразом на лицу окренула је поглед ка мени. Гледала је, гледала, гледала... Не трепнувши и без зазора што гледа у једног странца.

Одједном је из торбе извадила свеску и почела да пише. Пишући, заборавила је на чај који се у сенци охладио и задобио мутну браон боју. Као да је на извесно време сметнула с ума место на којем седи и као да је ослушкивала брујање града и уличног свирача, чија се песма у тој буци тешко могла разазнати.

Мени се чинило као да пише о овом месту; прочешљавала је погледом свуда наоколо. Гледала је чега све ту има. Како ли је мене описала? Да ли је, на пример, почела речима: „Јасно је да се кафеџија, када је потегнуо руком да се повуче за бркове, уместо са свеже посеченим брковима сусрео са горњом усном која му је била беља од боје лица и која је подсећала на очерупану кокошију кожу, па је изненађено пуцнуо прстима.“ Или је можда схватила да нисам власник кафића, па је написала: „Како је прави власник кафића у мојим сновима маштао испод китњасте врбе у дворишту мог детињства и како су се само сва ова маштања распала у парампарчад пред телом мога оца који је испуштао душу срушивши се потрбушке на земљу након два пуцња која су стигла за њим док је улазио у двориште на капију са улице?“

Не знам шта је написала, али ако постоји нешто што знам, то је да ће та жена поново доћи овамо. Поново ће доћи и послушати киваће и тада ће приметити различите гласове и различите боје. Поново ће отворити свеску и можда ће написати то како тражим начине да ухватим радио станицу која је почела поново да емитује оне серије и како сам за то почео да сакупљам новац. Написаће да ћу, када почне програм, појачати радио још мало, како би деца чула, можда чак и то да ћу их овде окупити, да ћу пред њих изнети добро заслађену лимунаду и како ће они, иако не разумеју, пажљиво слушати и да ћу их после, док буду сањарили, посматрати.

Превела с турског
Јелена Јоковић

(Из: *Hangi Dilde Ask*, 2009)